
İŞIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
E-MBA YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MAN509T.01 YÖNETİM EKONOMİSİ

PROF. DR. SUAT TEKER

Prof. Dr. Suat Teker
MAN509T Yönetim Ekonomisi
Ders: Arz ve Talep Dengesi

FEYZİYE MEKTEPLERİ VAKFI
İŞIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

E-MBA
Yüksek Lisans Programı

ÇALIŞMA SORULARI

1. *Üretim faktörleri nelerdir, tanımlayabilir misiniz?*
2. *Mikroiktisat ve makroiktisat konusuna girebilecek örnekler verebilir misiniz?*
3. *Sosyalist, kapitalist ve karma ekonomik sistem uygulayan ülkelere örnekler verebilir misiniz?*
4. *Bir ülkede yeni keşfedilen bir petrol rezervi, üretim imkanları eğrisini nasıl etkiler?*
5. *İki mal üretilen bir ülkedeki üretim imkanları eğrisine göre, 10.000 adet otomobil ve 500.000 ton buğday veya 8.000 adet otomobil ve 700.000 ton buğday üretilebilmektedir. 1 adet otomobil üretmenin fırsat maliyeti nedir?*

3.HAFTA

ARZ, TALEP VE PİYASA DENGESİ

Arz Eğrisi ve Arz Yasası

Talep Eğrisi ve Talep Yasası

Piyasa Dengesi

PROF. DR. SUAT TEKER

ARZ VE TALEP

- Her bir mal veya hizmet piyasasının arz ve talep olmak üzere iki tarafı vardır.
- Arz, satıcı (üretici) tarafını; talep ise, alıcı (tüketici) tarafını oluşturur.
- Bir malın piyasa fiyatının nasıl oluştuğunu ve bu fiyatı nelerin etkilediğini iyi anlayabilmek için, öncelikle piyasanın her iki tarafını da öğrenmek gerekir.

Talep ve Talep Edilen Miktar

- Bir mal veya hizmetin tüketicileri, o malı tüketerek ihtiyaçlarını tatmin etmek isterler.
- Bir tüketicinin herhangi bir mal veya hizmetten veri zaman diliminde ne miktar tüketeceğini belirleyen faktörler;
 - ✓ tüketicinin zevk ve tercihleri,
 - ✓ malın fiyatı,
 - ✓ tüketici geliri,
 - ✓ tüketicinin beklentileri,

olarak sıralanabilir.

Talep ve Talep Edilen Miktar

- Herhangi bir mal veya hizmetin **talebi** denildiğinde, belirli bir dönemde, farklı fiyatlardan tüketicilerin satın almak istedikleri ve satın alabilecekleri mal miktarları anlaşılır.
- Herhangi bir malın talebinden söz edebilmek için, **hem satın alma isteğinin hem de satın alma gücünün** olması gerekir.
- Sadece isteğinizin veya sadece satın alma gücünüzün olması, bir malın talebinden söz edebilmek için yeterli değildir.
- Örneğin, bir futbol yıldızı, en pahalı arabaları alabilecek bir gelire sahipken o arabayı satın almak istemezse, bu lüks arabalar için bir talepten söz edemeyiz.

Talep ve Talep Edilen Miktar

- Talep edilen miktar ise, yine belirli bir dönemde, belirli bir fiyattan, tüketicilerin satın almak istedikleri ve satın alabilecekleri mal miktarını ifade eder.
- Örneğin, eğer bir kişi X marka kot pantolondan, 100 TL fiyattan sadece bir tane almak istiyor ve alabiliyorsa, o bir adet kot, talep edilen miktar olur.
- Bir malın fiyatı ile talep edilen miktarı arasındaki ilişki, **talep yasası** ile açıklanabilir.
- Talep yasasına göre, diğer faktörler sabitken (ceteris paribus), malın fiyatı arttıkça talep edilen miktarı azalır; malın fiyatı azaldıkça da talep edilen miktar artar.

Talep yasasına göre; bir malın fiyatı ile talep edilen miktarı arasındaki ters yönlü ilişki vardır.

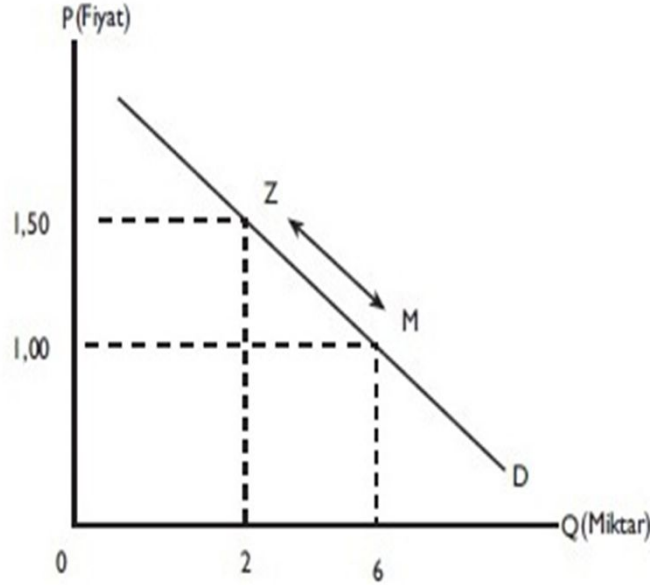
- ✓ Bir malın fiyatı artarsa ($P \uparrow$), o mala olan talep azalır ($Q_d \downarrow$)
- ✓ Bir malın fiyatı düşerse ($P \downarrow$), o mala olan talep artar ($Q_d \uparrow$).

Talep eğrisi, diğer faktörler sabitken, talep edilen bir ürünün fiyatı ile miktarı arasındaki ilişkiyi ortaya koyar.

-
- **Talep eğrisi**, bir malın fiyatının değişmesi sonucu ortaya çıkan **ikame** ve **gelir etkileri** nedeniyle, azalan bir eğime sahiptir.
 - **İkame etkisi**, bir malın fiyatının artması durumunda, ilgili malın diğer mallara göre daha pahalı olması nedeniyle, daha az talep edilmesidir.
 - Bir malın fiyatı arttığında, tüketicilerin fiyatı artan mal yerine benzer mallara yöneldiği görülür.
 - Örneğin; tereyağı fiyatı arttığında tüketiciler tereyağı yerine margarin kullanarak, fiyatı artan tereyağını margarin ile ikame ederler.

-
- **Gelir etkisi** ise, bir malın fiyatı arttığında, tüketicinin satın alma gücü azalacağı için; hem fiyatı artan maldan hem de diğer mallardan tüketicinin satın alabileceği miktarın azalmasıdır.
 - Herhangi bir mal veya hizmetin talebi yukarıdaki örnekte olduğu gibi, sadece tek bir kişinin talebinden oluşmaz. Dolayısıyla, talebi irdelerken mal veya hizmetin piyasa talebi üzerinden irdeleme yapmak gerekir.

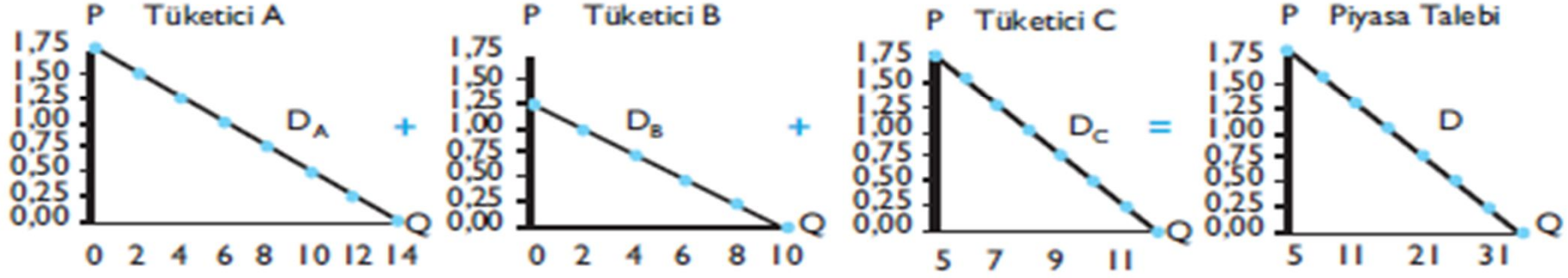
Talep Edilen Miktarda
Artış-Azalış.

Piyasa talep eğrisi,
diğer değişkenler sabitken,
bir malın fiyatındaki
değişimlerin talep edilen
miktarda yaratacağı ters
yönlü değişimleri ifade
eder.

- Piyasa talep eğrisi de aynı bireysel talep eğrisi gibi negatif eğimlidir ve bir malın fiyatıyla talep edilen miktarı arasındaki ters yönlü ilişkiyi gösterir.
- Malın fiyatındaki değişimler talep edilen miktarda değişimlere sebep olurken, talep eğrisi üzerindeki hareketi ifade eder.

Muz Piyasa Talep Eğrisinin Elde Edilişi

P	Q _A	Q _B	Q _C	Q _T
0,00	14	10	12	36
0,25	12	8	11	31
0,50	10	6	10	26
0,75	8	4	9	21
1,00	6	2	8	16
1,25	4	0	7	11
1,50	2	0	6	8
1,75	0	0	5	5

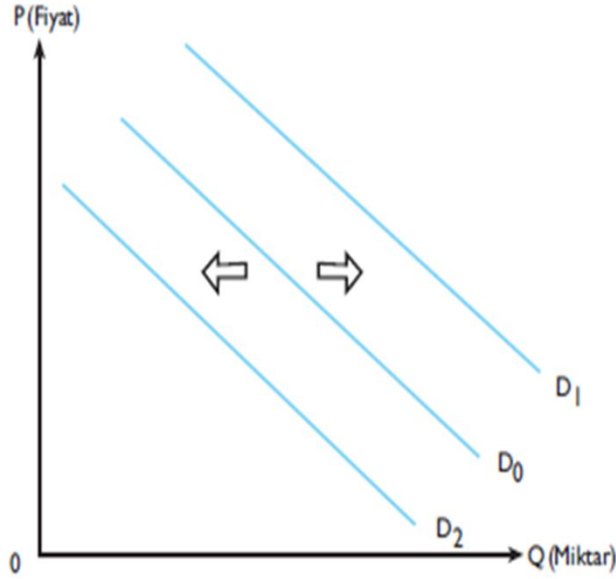
Piyasa Talep Eğrisi

- Bir mal veya hizmetin piyasa talep eğrisi elde edilirken, o mala olan bireysel talep eğrileri kullanılır.
- Bireysel tüketici taleplerinden piyasa talebi oluşturulurken, bir fiyat seçilir ve bu fiyattan talep edilen bireysel miktarlar toplanır ve piyasada talep edilen toplam miktar bulunur.
- Benzer şekilde çeşitli fiyatlar için piyasa talep miktarları bulunduktan sonra, piyasa talep eğrisi bulunur.

Talepteki Değişimler (Kaymalar)

- Bir mal veya hizmetin kendi fiyatı dışında talebini etkileyen başka etkenler de vardır.
- Bu etkenler,
 - ✓ tüketicinin parasal geliri,
 - ✓ söz konusu mal ile ilişkili malların fiyatı,
 - ✓ zevk ve tercihler,
 - ✓ beklentiler ve
 - ✓ alıcı sayısıdır.

Talep Eğrisindeki Kaymalar

Talepteki Değişimler (Kaymalar)

- Bu etkenlerin herhangi birindeki bir değişme, talep eğrisinde sağa veya sola doğru bir kayma yaratır.
- Eğer talep eğrisi, sağa doğru kayıyorsa, talepteki bir artıştan; eğer sola doğru kayıyorsa, talepteki bir azalıştan söz edilir.

Talep Eğrisinde Kaymalara Neden Olan Faktörler

- ✓ Gelir (normal mal, düşük mal)
- ✓ Mal ile ilişkili malların fiyatları (ikame mal, tamamlayıcı mal)
- ✓ Zevk ve tercihler
- ✓ Beklentiler
- ✓ Alıcı sayısı

Tüketicinin Geliri

- Gelir ve talep ilişkisi incelenirken, önce malları normal ve düşük mal diye ikiye ayırmak gerekir.
- **Normal mal**, talebi gelire doğru yönlü değişen mal iken; **düşük mal** talebi gelire ters yönlü değişen maldır.
- Bu nedenle, diğer değişkenler sabitken, gelir arttığında mal normal mal ise talebi de artar (talep eğrisi sağa kayar), eğer mal düşük mal ise talebi azalır (talep eğrisi sola kayar).

Mal ile İlişkili Malların Fiyatı

- Bir mal ile ilişkili mallar, **ikame** ve **tamamlayıcı** mallar olarak ikiye ayrılabilir.
- **İkame mal**, aynı gereksinimi karşılayan ve diğerinin yerine kullanılabilen maldır.
- Örneğin, yağ gereksinimi, tereyağı veya margarin ile karşılanabilir. Bu nedenle, bu iki mal ikame mallardır.
- Bir malın ikame malının fiyatı arttığında, ilgili malın talebi artarken; fiyatı azaldığında, talebi azalır. İkame mal fiyatındaki değişme ile malın talebindeki değişme arasında doğru yönlü bir ilişki vardır.
- Öte yandan, eğer iki mal tüketimde birlikte kullanılmak zorundaysa; o mallara da **tamamlayıcı mallar** denir.
- Örneğin, çay ve şeker veya kahve ve süt, tamamlayıcı mallardır. Bir malın tamamlayıcı malının fiyatı arttığında talebi azalırken; fiyatı azaldığında da talebi artar.

Zevk ve Tercihler

- Talebin en belirleyici özelliği tüketicinin zevkidir.
- Örneğin, muzu seviyorsanız daha çok muz satın alırsınız.
- Tüketicilerin zaman içerisinde tercihlerinde de değişiklikler olur.
- Tüketicilerin daha çok organik ürünlere yönelmesi ve daha sağlıklı ürünleri tercih etmesi, bu ürünlere olan talebi sağa doğru kaydıracaktır.
- Firmalar tüketicilerin tercihlerini etkilemek ve ürünlerine olan talebi arttırmak için, çoğunlukla reklamları kullanırlar ve ürünlerinin özellikle iyi yönlerini vurgulamaya çalışırlar.

Beklentiler

- Tüketicilerin satın almaya niyetli oldukları mal veya hizmetin fiyatının gelecekte ne olacağı ile ilgili beklentiler, söz konusu mal veya hizmetlere olan bugünkü taleplerini etkileyebilir.
- Örneğin, Antalya'da bahar mevsiminde gerçekleşen gerekli ve yeterli yağmurlar sonucu, verimli mahsul alınacağı ve muz fiyatlarının önümüzdeki günlerde düşeceği beklentisi varsa, tüketiciler mevcut fiyatlardan muz satın alma konusunda daha isteksiz davranacaktır.

Alıcı Sayısı

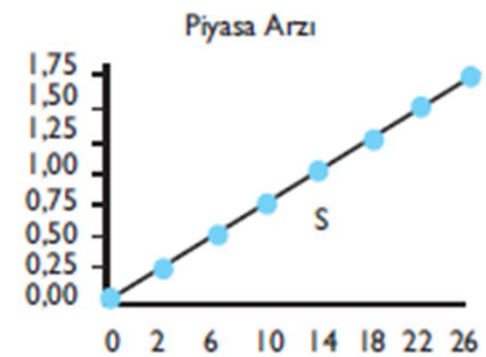
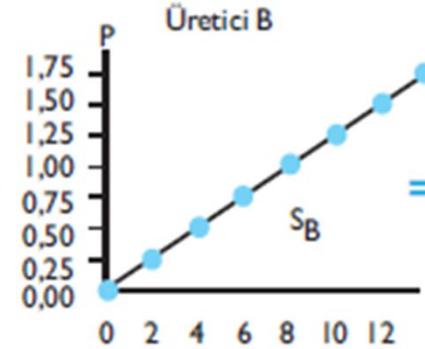
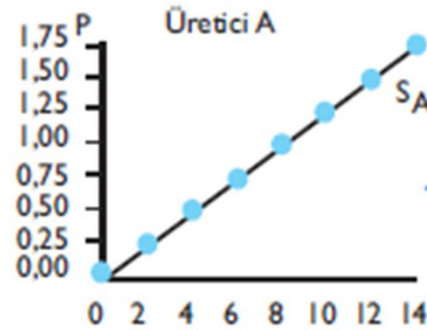
- Bireysel talep eğrisini etkileyen yukarıdaki faktörler dışında piyasa talebi, alıcı sayısından da etkilenir.
- Örneğin, mevcut muz tüketicilerine yeni bir tüketicinin daha katılması durumunda, piyasada talep edilen muz miktarı her fiyat seviyesi için artacak ve piyasa talebi de buna bağlı olarak yükselecektir (talep eğrisi sağa kayacaktır).

Arz ve Arz Edilen Miktar

- Bir malın arzı; belirli bir dönemde, üreticilerin çeşitli fiyatlarda ürettikleri ve satmak amacıyla piyasaya sundukları mal miktarlarını gösterir.
- O nedenle, bir buzdolabı üreticisi ürettiği 1000 adet buzdolabından sadece 750 tanesini satmak amacıyla piyasaya sunuyorsa; arz miktarı üretilen toplam miktar değil, 750 adet olur.
- Eğer sadece belirli fiyattan üretilmek ve satılmak istenen miktar söz konusu ise, ona da arz edilen miktar denir.
- Bir malın arz edilen miktarı ile fiyatı arasındaki ilişki, **arz yasası** ile ifade edilir.

P	Q _A	Q _B	Q _T
0,00	0	0	0
0,25	2	0	2
0,50	4	2	6
0,75	6	4	10
1,00	8	6	14
1,25	10	8	18
1,50	12	10	22
1,75	14	12	26

Piyasa Arz Eğrisinin Elde Edilişi

Arz ve Arz Edilen Miktar

- Arz yasasına göre, bir malın fiyatı arttıkça arz edilen miktarı da artar; fiyatı azaldıkça da arz edilen miktar da azalır.
- Bir malın arz edilen miktarı ile fiyatı arasında, pozitif bir ilişki vardır.
- Arz yasası, birçok malın üretimi için geçerli olmakla beraber, üretim için yeterli zaman yoksa, arz yasası işlemeyebilir.
- Örneğin; ünlü bir komedyenin stand-up gösterisi için şehre geldiği varsayımı altında tüm biletler satılmışken, gösterinin olduğu akşam yüksek fiyattan tüketiciler bilet almaya kalksalar bile, salondaki koltuk sayısını arttırmak için zaman olmayacağından arz kanunu çalışmaz.
- Bazen de zaman olsa dahi arz kanunu yine geçerli olmayabilir. Bu duruma örnek olarak da Mona Lisa tablosu verilebilir.

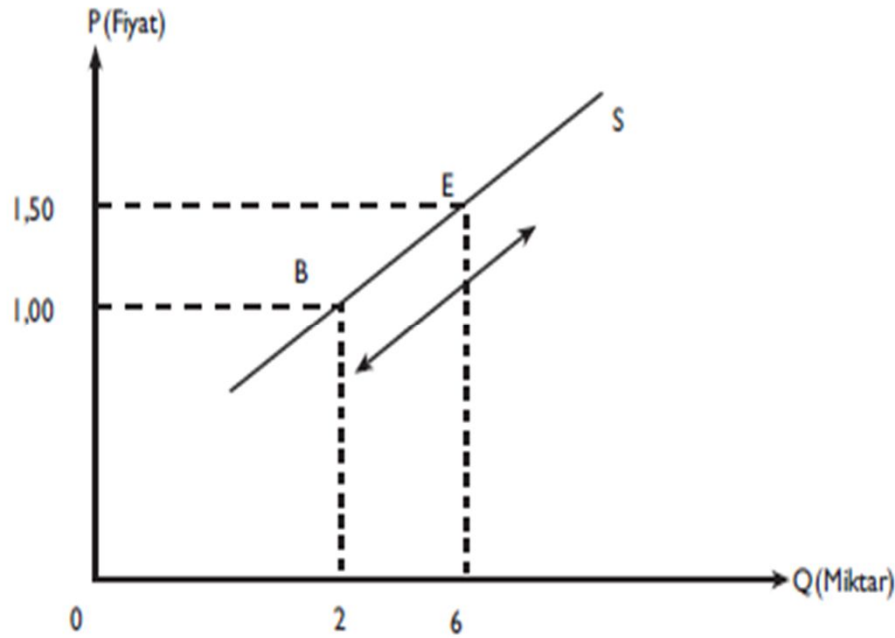
Arz ve Arz Edilen Miktar

- Diğer değişkenler sabitken, bir malın fiyatındaki artış, arz edilen malın miktarında bir artışa ve malın fiyatındaki bir azalış ise, arz edilen miktarında bir azalışa sebep olur. Fiyat ile arz edilen miktar arasındaki bu doğrusal (pozitif) ilişkiye, **arz yasası** denir.
- Üreticilerin fiyatlar yükseldiğinde daha fazla, düştüğünde daha az mal üretip satmayı tercih etmelerinin birçok nedeni vardır.
- Her şeyden önce yüksek fiyatlar daha fazla üretmek ve daha fazla kazanç sağlamak için teşvik oluşturur.
- Ayrıca, bir maldan daha fazla üretebilmek için maliyeti daha yüksek üretim yöntemlerini kullanmak zorunda kalınabilir.

Arz Edilen Miktardaki Değişme ve Arzdaki Değişme

Üreticilerin belli bir dönemde belli bir maldan ne kadar üreteceklerini etkileyen faktörler;

- ✓ malın fiyatı,
- ✓ girdi fiyatlarındaki değişmeler,
- ✓ teknolojideki değişmeler,
- ✓ üreticilerin beklentileri,
- ✓ vergi ve sübvansiyonlar ve
- ✓ üretici sayısıdır.

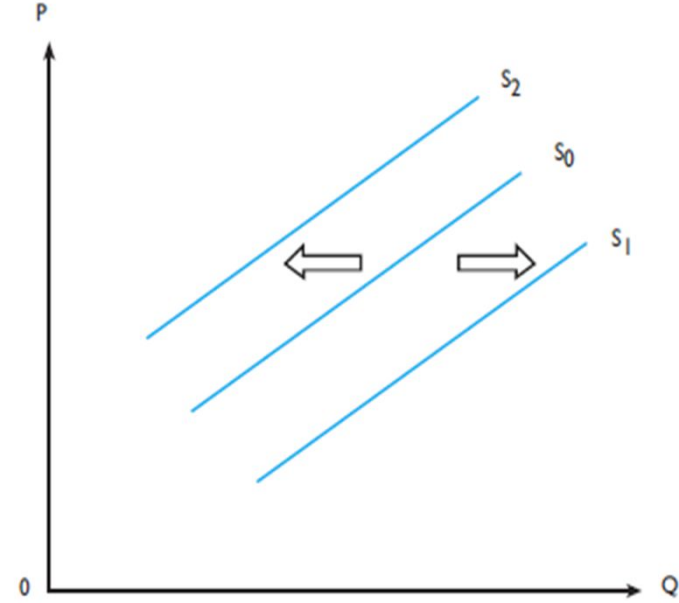
Arz Edilen
Miktardaki Artış-
Azalış

- Bir malın fiyatındaki değişimler, diğer değişkenler sabitken (ceteris paribus), o maldan arz edilecek mal miktarını aynı yönde değiştirir.
- Bir malın fiyatındaki artışlar arz edilen miktarı artırır, fiyattaki azalışlar ise, arz edilen miktarda azalmaya sebep olur.
- Fiyat ile arz edilecek mal miktarı arasındaki bu pozitif ilişkiye, **arz yasası** denir.

Arz Eğrisinde Kaymalar

- Arz edilen miktardaki değişme ile arzdaki değişme , aynı şeyler değildir.
- Fiyattaki değişmeler, arz edilen miktarı değiştirir ve arz eğrisi üzerinde harekete sebep olur.
- Fiyat dışındaki faktörlerdeki değişmeler ise, arzda değişmeye sebep olur ve arz eğrisinin tamamıyla sağa veya sola kaymasına sebep olur.

Arz Eğrisindeki Değişmeler

Arz Eğrisinde Kaymalara Neden Olan Faktörler

- ✓ Girdi fiyatlarındaki değişmeler
- ✓ Teknolojik gelişmeler
- ✓ Beklentiler
- ✓ Üretici sayısındaki değişmeler
- ✓ Vergi ve sübvansiyonlar

Girdi Fiyatlarındaki Değişmeler

- Muz üretebilmek için üreticiler işgücü, toprak, tohum gibi çeşitli girdiler kullanırlar.
- Bu girdilerden herhangi birisinin fiyatının artması, muz üretim maliyetlerinin artmasına ve muz üretiminin daha az kârlı olmasına sebep olacak ve bu nedenle çiftçiler daha az muz üreteceklerdir.
- Eğer girdi fiyatları ciddi şekilde artarsa, çiftçilerin muz üretiminden tamamen çekildikleri bile görülebilir.
- Bu yüzden bir malın arzı, girdi fiyatları ile ters yönlü bir ilişki içindedir.

Teknolojik Gelişmeler

- Arz eğrisinde kaymaya neden olacak faktörlerden bir tanesi de teknolojik gelişmelerdir.
- Çünkü teknolojik gelişme sonucu, üreticiler belirli bir miktar malı daha düşük maliyetle üretme veya aynı miktar kaynaklarla daha fazla mal üretme kapasitesi kazanırlar.
- Her iki durumda da maliyet azalması sonucunda, üreticinin kâr marjı artar ve dolayısıyla arz da artar.
- Makineleşmenin daha yaygınlaşması sonucu, daha az işgücüne ihtiyaç olabilir. Teknolojideki gelişmeler maliyetlerde azalmaya neden olacağı için, üreticinin arzını arttırması yönünde bir etki yaratacaktır.

Beklentiler

- Çiftçinin bugün arz edeceği muz miktarı, çiftçinin gelecek ile ilgili beklentilerine bağlıdır.
- Örneğin; çiftçiler eğer gelecekte muz fiyatının artacağı beklentisinde ise, üretiminin bir kısmını soğuk hava depolarına koyup, bugünkü düşük fiyattan daha az muz satmayı tercih edebilirler.

Üretici (Satıcı) Sayısındaki Değişmeler

- Eğer daha çok çiftçi muz üretme kararı alırsa, veri fiyatlardan arz edilen muz miktarı artar.
- Örneğin, bir çiftçi yılda kilosu 1 TL'den 50 ton muz üretiyorsa 30 çiftçi 1500 ton, 50 çiftçi 2500 ton üretiyor demektir.
- Bu durum, piyasada daha çok çiftçi olduğunda, arz edilecek muz miktarının her bir fiyat düzeyinde daha fazla olacağını ve muz arz eğrisinin de sağa doğru kayacağını gösterir.

Vergi ve Sübvansiyonlar

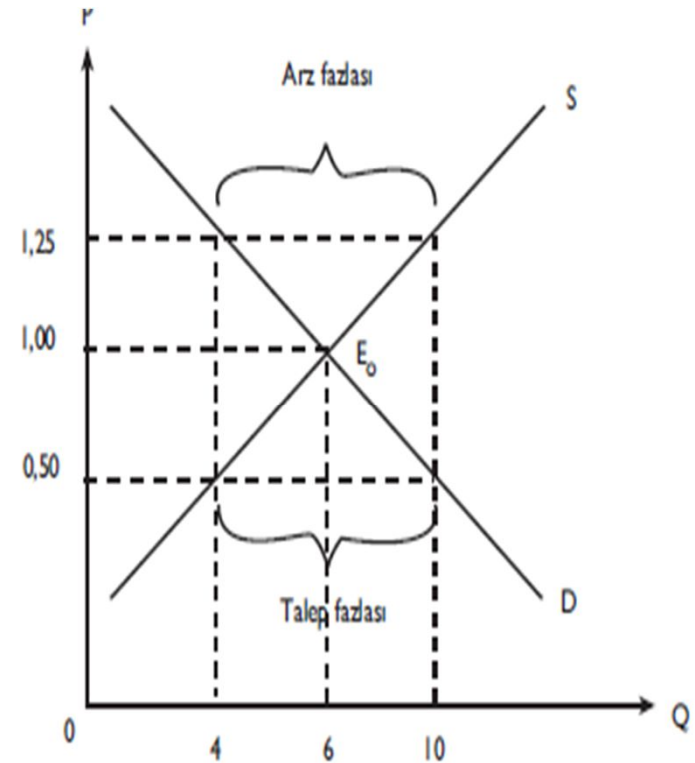
- Vergi ve sübvansiyonların da arz eğrisini etkileyeceği kesindir.
- Devletin topladığı vergiler, üretim maliyetlerini arttırmakta ve daha az üretim yapılmasına neden olmaktadır.
- Bu durum, arz eğrisini sola doğru kaydırmaktadır.
- Sübvansiyonlar ise, devlet tarafından üreticilere yapılan para transferleri şeklinde düşünülebileceğinden üretim maliyetlerini azaltmakta, üretim miktarlarını arttırıp arz eğrisini pozitif yönde etkilemektedir.

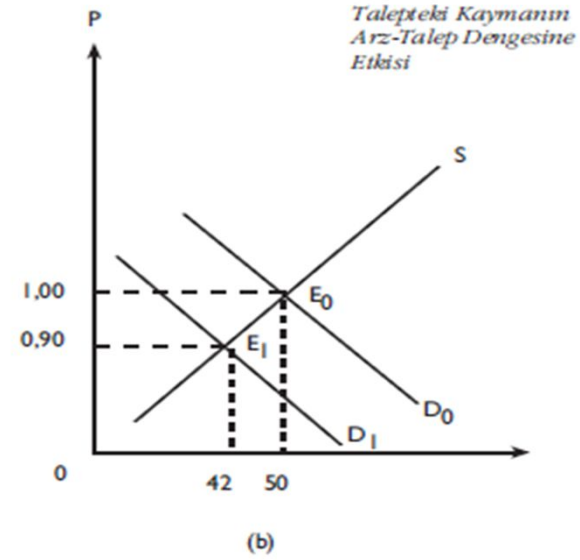
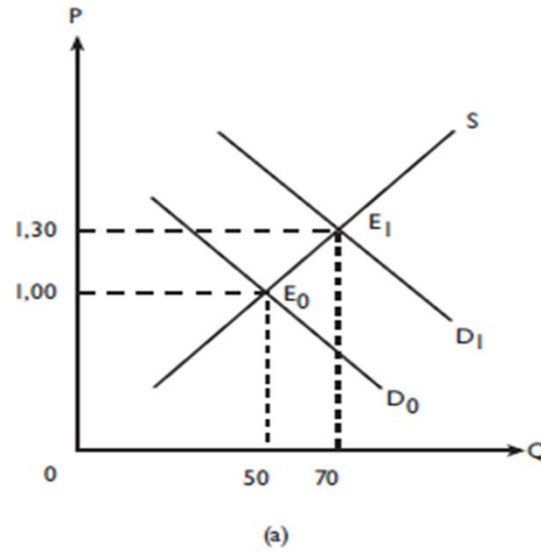
PİYASA DENGESİ

- Herhangi bir mal veya hizmetin piyasa dengesi, o mal veya hizmetin piyasa arz ve talep eğrilerinin kesiştiği noktada oluşur.
- Piyasa denge noktasındaki fiyata, **piyasa denge fiyatı** ve denge fiyatında arz ve talep edilen mal miktarına da **piyasa denge miktarı** denir.
- Denge noktasında bahsi geçen malın arz edilen miktarı ile talep edilen miktarı birbirlerine eşit olduğundan, piyasaya getirilen bütün mallar satılmış ve tüketiciler ise satın almaya razı oldukları mal miktarını satın almışlardır.
- Bu anlamda piyasa denge fiyatı, aynı zamanda **piyasayı temizleyen fiyat** olarak ta bilinir.

- **Talep fazlası**, talep edilen miktarın arz edilen miktarı aşması durumunda ortaya çıkar.
- **Arz fazlası** ise, arz edilen miktarın talep edilen miktar aşması durumunda ortaya çıkar.
- Arz fazlası söz konusu olduğunda, üreticilerin satmayı arzu ettikleri her miktarı satmaları söz konusu olamaz.

Piyasa Dengesi

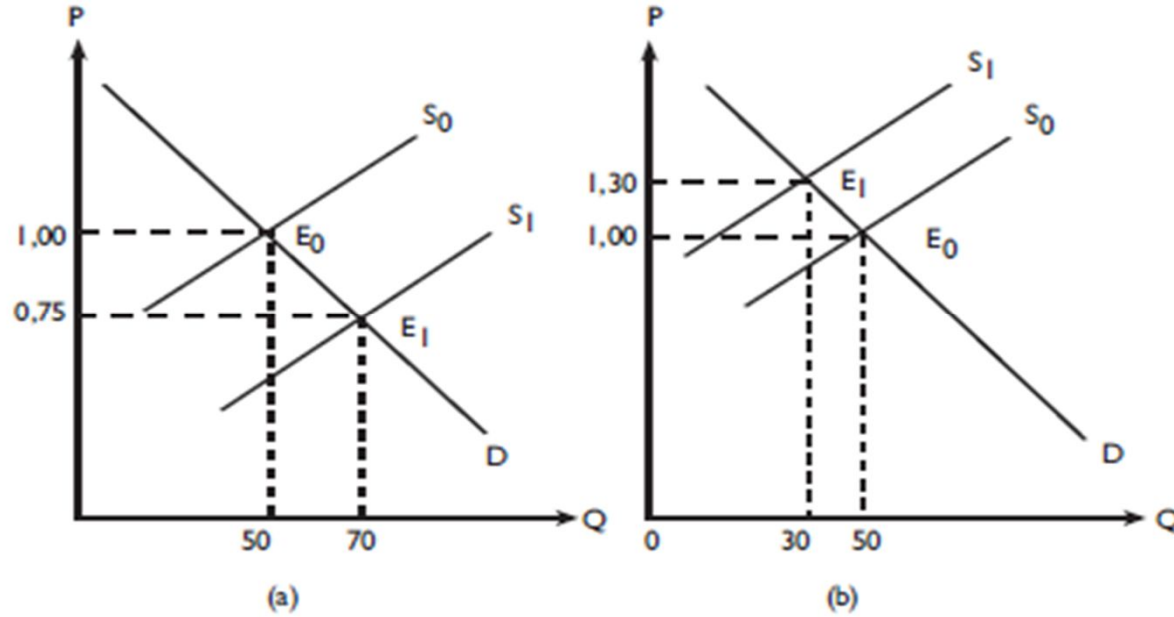

Talepteki Değişimlerin (Kaymaların) Piyasa Dengesine Etkisi

- Piyasa talep eğrisi, fiyat dışındaki etkenlerden bir veya birkaçının değişmesi sonucu artar veya azalır.
- Piyasa arzı sabitken, örneğin normal bir mal için tüketicinin gelirinin artması nedeniyle talepteki bir artış (talep eğrisinin sağa kayması), hem denge fiyatının hem de denge miktarının artmasına neden olur.
- Öte yandan, yine piyasa arzı sabitken, örneğin, bu malın tamamlayıcısı olan bir malın fiyatının artması nedeniyle, bu malın talebi azalarak sola doğru kayacaktır.

Arzdaki
Kaymanın Arz
Talep Dengesine
Etkisi

Arzdaki Değişimlerin (Kaymaların) Piyasa Dengesine Etkisi

- Piyasa talebi sabitken, arzın artması durumunda, denge fiyatı azalırken denge miktarı artar.
- Örneğin, girdi fiyatlarındaki azalma nedeniyle (işçi ücretlerinin azalması), üretim maliyetleri azalacak ve bu da arz eğrisinin sağa kaymasına sebep olacaktır.
- Bununla birlikte, yine malın talebi sabitken, arzının azalması durumunda ise, denge fiyatı artarken, denge miktarı azalır.

Arz ve Talepteki Birlikte Kaymanın Piyasa Dengesine Etkisi

- Normal şartlarda piyasanın hem arz hem de talep tarafı, eşanlı olarak değişebilir.
- Bu değişimler; hem arz hem de talebin artması; hem arz hem de talebin azalması; arz artarken, talebin azalması veya talep artarken arzın azalması biçiminde gerçekleşebilir.
- Bu değişimlerden hangisi gerçekleşirse gerçekleşsin, denge fiyat ve miktarına olan etkisi, yukarıda anlatılan sonuçların bir arada düşünülmesiyle belirlenebilir.
- Talep sabitken arzın artması, denge fiyatını düşürürken, denge miktarını arttırmakta; arzın azalması ise fiyatı arttırırken miktarı azaltmaktadır.

Arz ve Talepteki Birlikte Kaymanın Piyasa Dengesine Etkisi

- Arz sabitken talebin değişmesi, hem miktarı hem de fiyatı aynı yönde değiştirir.
- Dolayısıyla, her ikisinin birlikte artması veya azalması durumunda, her ikisinin miktarda yaratacağı etki aynı yönlü, yani artış yönünde olacaktır.
- Fiyat üzerindeki etkisi ise, belirsiz olacaktır.
- Bu durumda fiyatın ne olacağı, arz ve talepteki nispi artışa göre belirlenecektir.
- Eğer arz talepten daha fazla değişirse, fiyata ne olacağını arz değişmesi; ama aksine talep arzdan nispeten daha fazla değişirse, talepteki değişme belirleyecektir.
- Örneğın, eğer arzdaki artış, talepteki artıştan fazla olursa, denge fiyatı düşerken, denge miktarı artacaktır.

ÇALIŞMA SORULARI

1. *Tamamlayıcı ve ikame mallara üçer örnek bulunuz.*
2. *Normal ve düşük mallara üçer örnek bulunuz.*
3. *Seçtiğiniz herhangi bir mal için arz ve talep eğrileri oluşturarak, piyasa denge fiyatı ve miktarını bulunuz. Piyasa dengesinin değişmesine neden olabilecek iki senaryo üreterek, yeni denge noktalarını belirlemeye çalışınız.*

ÇALIŞMA SORULARI

4. *Arz eğrisini sağa kaydıracak üç olay tanımlayınız.*
5. *Talep eğrisini sağa kaydıracak üç olay tanımlayınız.*
6. *Bir malın aynı anda piyasa fiyatının düşerken, talebinin artması durumuna göre, piyasa dengesini tanımlayınız.*

Haftaya görüşmek üzere...